REVOLUČNÍ ZMĚNA V MYSLIVECKÉM PLÁNOVÁNÍ BUDE ZALOŽENA NA EKOLOGICKÝCH VAZBÁCH SPÁRKATÉ ZVĚŘE A LESNÍHO PROSTŘEDÍ

TUREK, K., KŘÍSTEK, Š., KUBIŠTA, J., VROBEL, J., STREJČEK, R., TOMEČEK, P., 2022. Vyhodnocení poškození lesa zvěří pomocí porovnání kontrolních a srovnávacích ploch v ČR v letech 2013-2021. Zpravodaj ochrany lesa, svazek 25/2022. Lesní ochranná služba, VÚLHM v.v.i., str. 63-67. ISBN 978-80-7417-229-8.

O novele mysliveckého zákona se diskutuje v podstatě od jeho vzniku (2001). Poslední pokus o jeho novelizaci, který proběhl na samém konci předchozího vládního období, byl již velmi nadějný a došel až do třetího čtení v Poslanecké sněmovně. V navrhované novele se objevuje celá řada více či méně radikálních změn. Nicméně, za hlavní téma novely lze považovat úpravy vedoucí ke snížení početních stavů spárkaté zvěře.

Dosavadní systém plánování chovu a lovu spárkaté zvěře je velmi dobře promyšlený a řídí se naprosto přesnými kalkulacemi. Myslivecké plánování a výkaznictví je vázáno na celou řadu přesně definovaných formulářů. Uživatelé honiteb je musí každoročně vyplňovat a předkládat orgánům státní správy myslivosti. Problém jsou však nepřesně uváděné početní stavy spárkaté zvěře v daném místě, od kterých se většina dalších výpočtů odvíjí. Sčítání volně žijící zvěře je velmi komplikovaná disciplína, avšak někteří myslivci se o přesný odhad početnosti zvěře ani nepokusí a do výkazů uvádění vymyšlené hodnoty. Následkem toho dochází k lokálnímu ale i plošnému přemnožení spárkaté zvěře, která pak působí rozsáhlé škody na lesních porostech i zemědělských plodinách. Bylo prokázáno, že např. v období 2013-2021 přemnožená zvěř způsobila snížení biodiverzity lesních dřevin o 13 %, přičemž úplně zničí 15 % nově rostoucích stromků, u cenných listnáčů a jedle je pak ztráta vlivem zvěře až na průměrné úrovni 34 %!

Aby se těmto situacím do budoucna předešlo, navrhli pracovníci Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem (ÚHÚL) novou metodiku odvození výše minimálního lovu spárkaté zvěře. Tato metodika více respektuje ekologický vztah mezi spárkatou zvěří a jejím životním prostředím. Zjednodušeně lze říct, že intenzita lovu spárkaté zvěře bude závislá na intenzitě poškození ekosystému. V praxi to fungovat tak, že pověřená osoba zjistí míru poškození lesních porostů v dané oblasti a na základě těchto výsledků pak orgán státní správy rozhodně o výši lovu.

Ing. Radim Plhal, Ph.D.

ZAJIŠTĚNÍ DOSTATKU VODY PRO SOUTOK

Unikátní lužní lesy na soutoku řek Moravy a Dyje byly po staletí zvyklé na časté povodňové záplavy, přinášející sedimenty z horních částí povodí. To se změnilo na konci 80. let minulého století, kdy byly dokončeny velkorysé vodohospodářské úpravy na dolních částech řek Moravy a Dyje. Napřímila se koryta řek, byly vystavěny ochranné hráze a především byly vybudovány vodní nádrže Nové Mlýny. Kvůli těmto opatřením a měnícímu se klimatu, suchu a nedostatku vody v krajině se nedostávalo vody lužním lesům v posledních desítkách let a začal se měnit v sušší typ lesa. Proto se lesníci s vodohospodáři domlouvali a v jarním období pravidelně organizovali umělé povodňování vypouštěním vody z Nových Mlýnů do Dyje, aby takto vznikla umělá povodňová vlna, přinášející potřebnou vodu pro lužní lesy. Toto opatření se ukázalo jako neefektivní a nedostatečné, protože většina vody protekla Dyjí k soutoku s Moravou. Proto v roce 2019 lesníci ze státního podniku Lesy ČR přikročili ve spolupráci se správcem vodního toku Povodí Moravy, s.p. k plánu vybudovat na Dyji jez, který by po nezbytně nutnou dobu mohl zvednout hladinu v řece a odklonit proud řeky přes nápustný objekt Ponansko do prostoru poldru Soutok s lužními lesy kdykoliv to bude třeba. V současnosti se již tato stavba realizuje. Koncem roku 2025 by měl být na Dyji u zámečku Pohansko dokončen klapkový jez, jehož dvě ocelové klapky budou po většinu roku uloženy na dně řeky. Jejich vztyčením na několik dní vznikne hráz, která přehradí tok Dyje a část vody bude efektivně využita pro povodňování lužních lesů. Součástí projektu jsou i další drobná stavební opatření na soustavě vodních kanálů, propustků stavidel a mokřadů a tůních v celém prostoru poldru Soutok.

V dnešní nejisté době měnícího se klimatu a s tím spojeného nedostatku vody přinese toto opatření jistotu, že specifický vodní režim a na něj vázaná pestrost života zdejších lužních lesů zůstane zachována.

Ing. Jan Dovrtěl | LZ Židlochovice - Lesy ČR

Jarní umělé „povodňování“ v roce 2019 bylo výsledkem dohody mezi LČR, LZ Židlochovice a Povodím Moravy, s.p.

Vodní kanál, který je součástí revitalizační sítě na polesí Tvrdonice, byl vybudován v 90. letech minulého století. V současné době byl pročištěn, pro zajištění propustnosti jeho břehů pro vodu.

LUŽNÍ LESY BEZ VODY PŘESTÁVAJÍ BÝT LUŽNÍMI

Lidská paměť je krátká. Kdo si například pamatuje, jak to vypadalo v nivě řeky Dyje v období před šedesáti lety? Povodně byly tehdy běžným jevem již více než 100 let, vody se na louky a do lesů vylévaly až dvanáctkrát za rok! Někdy sebou braly kopky již usušeného sena, mosty, jindy dříví připravené k odvozu, vyplavovaly domy, zabíjely množství zvěře a hlavně působily nepředstavitelné komáří kalamity, které přiváděly citlivější lidské povahy k šílenství. Škody byly obrovské a volání po nápravě hlasité. Logickým důsledkem bylo rozhodnutí o komplexních vodohospodářských opatřeních, která se realizovala v 70. až 80. letech minulého století. Zahrnovala výstavbu tří umělých nádrží Nové Mlýny a především regulaci dolních částí řek Moravy a Dyje s ochrannými hrázemi. Nastalo období, které si všichni pochvalovali, povodně ustaly, vyšší srážkové úhrny byly zachycovány v přehradách a regulovanými řekami rychle odváděny. Lužní lesy ale začaly chřadnout a začaly se měnit v jiný, sušší typ lesa. Lesníci si uvědomili nebezpečí a již od počátku 90. let začali spolu s vodohospodáři budovat objekty, kterými vodu do lesa opět přiváděli. Postupně vznikly revitalizační soustavy ve všech lužních komplexech a les dostával alespoň „záchovnou“ dávku životadárné jarní vody. Že příroda zdaleka neřekla své poslední slovo, nám ukázaly roky 1997, kdy nastaly červencové povodně na Dyji i Moravě a pak o něco menší v letech 2002, 2006 a v roce 2010. Od té doby byla větší povodeň zaznamenána až v dubnu 2023 na Dyji. Po dlouhém období sucha se mohly lužní lesy a louky opravdu zhluboka napít. Pro správnou funkci celého ekosystému lužních lesních komplexů je důležitá nejen jarní voda, ale i pokles hladiny spodní vody během vegetační sezóny, kdy se do půdy dostává vzdušný kyslík, který je rovněž nepostradatelnou součástí výživy rostlin. Velkou druhovou rozmanitost zajišťují vodní biotopy lužního lesa, jako jsou periodické tůně, slepá ramena řek, pískovny, zemníky a lesní kanály.

Ing. Jan Vybíral
Biosférická rezervace Dolní Morava

Lánské louky v dubnu 2023 byly po dlouhé době opět pod vodou.

Periodické tůně jsou důležitými biotopy pro malé vodní živočichy, kteří mohou svůj vývoj zdárně dokončit jedině poté, kdy tůň vyschne a promrzne.

STOPA ČESKÝCH LESNÍKŮ NA VZDÁLENÉM TROPICKÉM OSTROVĚ SOKOTRA

Na ostrově Sokotra pracuje tým lesnické a dřevařské fakulty Mendelovy univerzity v Brně nepřetržitě již od roku 1999. Zpočátku byly práce zaměřeny na navržení ekologické sítě (centra biologické diverzity propojená migračními koridory), později pak na výsadby dřevin, které jsou z velké většiny endemické, tzn. nevyskytují se nikde jinde na světě. Výsadby, jak v domácích zahradách, tak na větších oplocených plochách, byly umísťovány přednostně do zpočátku navržených biocenter. Místní obyvatele jsme tak postupně školili ve sběru semen, jejich klíčení, produkci sazenic (za tímto účelem jsme založili několik lesních školek), až po výsadby a jejich ochranu před okusem hospodářských zvířat, hlavně koz a velbloudů. Do současnosti jsme přímo podpořili výsadbu mnoha tisíc stromů, zejména dračinců, myrhovníků a kadidlovníků.

V roce 2023 již čtvrtým rokem pokračuje projekt na záchranu kadidlovníků, kterých se na Sokotře vyskytuje 11 druhů a všechny jsou endemické. Projekt je sponzorován švýcarskou nadací Franklinia, která se zaměřuje na záchranu stromů zapsaných v červeném seznamu ohrožených druhů IUCN. V rámci projektu jsme provedli unikátní inventarizaci, kdy jsme pomocí terénního průzkumu či dálkového průzkumu země (dron), zmapovali téměř všechny kadidlovníkové stromy na ostrově. Výstupem je nové hodnocení stupně ohroženosti, které bude brzy publikováno na webu IUCN. Dále jsme založili ve spolupráci s místními obyvateli 6 území určených pro zalesnění a na dalších minimálně šesti se aktuálně pracuje. V průběhu prvních třech let projektu bylo ochráněno 1500 semenáčků kadidlovníků, což je téměř 10% celkové populace. Součásti projektu je i vzdělávání místních obyvatel ostrova na téma ochrana dřevin a jejich význam pro životní prostředí člověka. V neposlední řadě se zaměřujeme i na zlepšení hodnotových řetězců nedřevních lesních produktů pocházejících z kadidlovníkových lesů a hájů, jako je med či pryskyřice, zvýšením jejich přidané hodnoty. Učíme obyvatele vyrábět esenciální oleje z pryskyřice kadidlovníků a myrhovníků či jednodruhové kadidlovníkové medy.

prof. Dr. Ing. Petr Maděra

Boswellia elongata

Dracaena cinnabari

NAŠE LESY A INTRODUKOVANÉ DŘEVINY

V posledních letech postihly naše lesy rozsáhlé smrkové kalamity. Je do jeden z důsledků globálních změn klimatu, současného oteplení a méně příznivého rozložení srážek během vegetační sezóny. Dnes se stále jedná o tom, čím tuto dřevinu nahradit. V tomto případě si z velké části může pomoci příroda sama, dřeviny z nižších poloh se postupně přesunou do poloh vyšších, zde na mnoha lokalitách smrk nahradí. Problémy se objevují i v nižších polohách, kde jsou borové či dubové porosty. Možná jste si všimli, že část našich domácích druhů dřevin není schopna rychle reagovat na měnící se podmínky, usychá. Protože chceme zachovat lesní porosty v krajině, a to nejen kvůli jejich produkční funkci, ale dnes i pro významné, mimoprodukční funkce, budeme muset přistoupit k využití jiných než domácích druhů dřevin. Jinak se může stát, že se nám lesy v nížinách přemění na lesostepi, příp. keřové formace, a to by určitě dále nepříznivě ovlivnilo jak teplotní, tak vlhkostní režim na našem území. O této situaci víme z různých klimatických modelů již od 90. let, ale bohužel jsme se na ni v lesním provozu příliš nepřipravili.

V běžné zahradnické praxi jsou některé introdukované dřeviny zkoušeny již stovky let. Osvědčily se nejen v podmínkách měst, parků, ale i ve volné krajině. Také např. na okrasných paloucích ŠLP ML Křtiny je využita celá řada druhů, i v lesnických arboretech, jako jsou objekty Křtiny či Kostelec nad Černými lesy jsou již určité zkušenosti, bohužel až nyní zkoušíme některé druhy i v lesních porostech. Např. LČR s. p. podpořily po roce 2016 výzkum exotů na několika menších výzkumných plochách na LZ Vítkov. V současné době probíhá výsadba exotů i na Jihlavsku a jinde. To ovšem neznamená, že vzniknou nové monokultury introdukovaných dřevin. Tyto druhy se budou, podobně jako např. zerav obrovský, sekvojovec obrovský, pazerav cedrový, možná i pravé cedry nebo různé borovice zkoušet jako příměs na menších zkusných plochách ve směsi s domácími druhy. Jejich „ekologický“ přínos však můžeme vyzkoušet jen tehdy, když ty druhy vysadíme. Jinak nezjistíme, zda jsou invazní jak například velmi dobře známý pajasan žláznatý nebo akát – pokud již nejsou zkušenosti odjinud. Navrhované dřeviny, ať se jedná o teplomilné evropské submediterání druhy např. dubů, lísku tureckou či dřeviny z Asie či jihozápadu USA jsou vybírány s předběžnou opatrností, aby se co nejvíce snížila pravděpodobnost invazního chován, případně možnost křížení s domácími druhy. Také sledování produkce je velmi důležité, protože dřevo je jedinou obnovitelnou (udržitelnou) surovinou pro průmysl. V rámci počátečního vývojového stádia porostů s introdukovanými dřevinami jde zatím pouze o výsadbu dřevin a hodnocení jejich růstu v raném stadiu vývoje – cca 15 let.

V té době ještě tyto dřeviny s vysokou pravděpodobností nebudou plodit, nehrozí tedy šíření druhů do okolí. Poté, když přežijí, budou vyhodnoceny i další pohledy na tyto dřeviny, např. jak se chovají v různých směsích, jaká je jejich produkce dřeva a zcela jistě hodnocení proběhne i z ekologického pohledu. To znamená, že se nemusíme obávat introdukovaných dřevin a toho, že by významně ovlivnily naši krajinu. Samozřejmě, že do velko či maloplošně chráněných území (např. národních parků či rezervací) se tyto dřeviny vysazovat nebudou. Ale budeme si muset zvyknout, že v našich lesích potkáme i méně známé dřeviny.

doc. Ing. Luboš Úradníček, CSc.

Pazerav cedrový a cypřiš Bakerův na výzkumné ploše ŠLP ML Křtiny, 5 let po výsadbě

ČEŠTÍ LESNÍCI ZACHRAŇUJÍ MONGOLSKÉ LESY

Když se řekne Mongolsko, málokdo si představí něco jiného než nekonečnou step. Tato země Střední Asie má ale rozlohu lesů blížící se rozloze Česka republiky a Slovenska dohromady. Ačkoliv lze velkou část z nich označit jako pralesy, jsou lesy v nárazníkovém pásmu nadměrně využívané a značně degradované. Navíc se potýkají s podobnými problémy jako zbytek Mongolska – s klimatickou změnou a souvisejícím růstem teplot, delšími obdobími sucha, ztrátou permafrostu, ale i s příliš intenzivní pastvou. K tomu se přidávají požáry nebo nelegální a nevhodná těžba. Vědecký tým z Mendelovy univerzity v Brně (MENDELU) začal problematiku zdejších lesů zkoumat již v roce 2009. Během několika následujících let výzkumné aktivity přerostly ve vzdělávací projekty ve spolupráci s místními vysokými školami a realizace projektu STREAM.

Podstatou projektu STREAM (Sustainable Resilient Ecosystem and Agriculture Management in Mongolia) je přispět k udržitelnému hospodaření v mongolské krajině zaměřením se na dva klíčové sektory – zemědělství a lesnictví. Cílem projektu je přispět k implementaci inovativních a dlouhodobě udržitelných principů hospodaření v krajině s ohledem na výzvy spojené s problematikou potravinového systému a klimatickými změnami. V praxi to znamená, že MENDELU v sektoru lesnictví ve spolupráci s německou organizací GIZ kombinuje výzkum, vzdělávání a praxi se záměrem implementovat získané poznatky a zkušenosti do legislativy a zejména mongolské lesnické praxe.

Aktivity MENDELU v rámci STREAMu jsou směřovány především ke vzdělávání. Základem je práce v terénu – ukázat a společně realizovat zásahy v místních podmínkách. Stěžejním krokem bylo na šesti vybraných lokalitách založit ukázkové plochy udržitelného lesnického hospodaření, zaměřených na největší lesnické problémy v Mongolsku – zakládání lesa, jeho ochrana a výchova. Součástí těchto ukázek je i sběr vědeckých dat, která nám poví víc o podmínkách a potenciálu stanovišť, stejně jako o efektivitě našich zásahů. Vyhodnocujeme data o půdě, rostlinných společenstvech, biodiverzitě, klimatu, nezbytnou součástí je samozřejmě inventarizace lesů. Na základě získaných dat budeme schopni podle potřeby hospodaření v lesích do budoucna upravit tak, aby maximálně respektovalo přírodní podmínky.

ČEŠTÍ LESNÍCI ZACHRAŇUJÍ MONGOLSKÉ LESY

Celý tento koncept lesnické práce je spojen s výukou. Plochy nejenže slouží místním lesníkům jako ukázky a prostor pro inspiraci a vzdělávání, ale od začátku jsou spojeny také se vzděláváním studentů lesnictví a souvisejících oborů místních univerzit. Studenti tak mají možnost si práci lesníka vyzkoušet v praxi realizací daných ukázek, což doposud v Mongolsku nefungovalo. Přiblížit naši práci se v rámci projektu pokoušíme také místním pastevcům a zástupcům úřadů, kteří plochy navštěvují. Vzdělávání se zaměřuje také na ty nejmenší, kdy se prostřednictvím lesní pedagogiky a zavádění her o lese snažíme les a jeho význam, stejně jako práci lesníka, přiblížit i dětem základních škol.

V rozlehlém Mongolsku s nízkou hustotou zalidnění totiž nejenže chybí technologie, ale především chybí lesníci, kteří by se o les starali a měli potřebné znalosti, jak o les pečovat. Často také převládá názor, že si les poradí sám – ačkoliv tento scénář do určité míry platí v ČR, v Mongolsku si lidé stále silněji začínají uvědomovat, že to tak není. Vlivem klimatických změn a intenzivní pastvy dochází k tomu, že na mnoha místech, kde les ještě před pár lety rostl, zůstává jen vypasená holina, která se postupně mění na step nebo poušť. Vlivem rychlé ztráty vody, intenzivní pastvy hospodářských zvířat a často také absence semenných stromů, které by umožnily přirozenou obnovu lesa, les nenávratně mizí. I proto se také rozloha lesů v Mongolsku zmenšuje a v souvislosti s tím dochází po celé zemi také ke ztrátě něčeho ještě důležitějšího – vody. S tím se čeští vědci a lesníci snaží bojovat, a pomoci tak místním lesům i lidem.

Lesnictví je komplexní činnost, proto úzce spolupracujeme s mongolskými univerzitami a místní lesnickou agenturou. Vědeckou část našich aktivit potom zaštitují zástupci zahraničních univerzit, které na projektu spolupracují. Neobejdeme se bez podpory české ambasády v Mongolsku, která např. podpořila tři mongolské studenty, kteří na MENDELU v současné době studují lesnictví. Realizaci projektu STREAM finančně podpořila EU a německé Spolkové ministerstvo pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. Projekt implementují ve spolupráci s mongolským Ministerstvem životního prostředí a cestovního ruchu (MET) rozvojová organizace Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) a Organizace pro výživu a zemědělství Spojených národů (FAO). MENDELU vede konsorcium dvanácti institucí, které se podílejí na lesnické části projektu vedené GIZ.

Václav Pecina a Jan Šebesta